

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bestuurskundige Berichten juli-augustus 2000

Halem, J. van; Bilt, B. van der; Geluk, P.; Houdijk, R.; Rossi, M.; Verhoeks, G.

Citation

Halem, J. van, Bilt, B. van der, Geluk, P., Houdijk, R., Rossi, M., & Verhoeks, G. (Eds.). (2000). Bestuurskundige Berichten juli-augustus 2000. *Bestuurskundige Berichten*, 15(3). Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234337>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234337>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bestuurskundige Berichten

Juli / Augustus 2000
Jaargang 15, nummer 3

BESTUURSKUNDIGE BERICHTEN

Washington

Stage bij Luchtmacht

Interview
Jörg Noll

Iemand met plezier in zijn werk, presteert het best

Tamara van Ark is procesontwerper. In haar vrije tijd ontspant zij zich graag actief op de skates langs de Maas in Rotterdam.

Tamara: "Ik heb in Rotterdam Bestuurskunde gestudeerd. Panfox biedt mij de cultuur en de mogelijkheden voor vakinhoudelijke en persoonlijke ontwikkeling. Het klikte meteen. In het traineejaar heb ik de Vakopleiding Ontwerpen onder Architectuur gevolgd, evenals opleidingen gericht op de persoonlijke groei en de adviespraktijk. Mede door de goede begeleiding heb ik mijn draai snel gevonden. In mijn huidige opdracht werk ik aan het optimaliseren en verbeteren van bedrijfsprocessen. Daar kan ik mijn kennis gebruiken en daar ligt mijn kracht. Ik heb het dus prima naar mijn zin."

Panfox heeft een eigen visie op organisaties, maar ook op mensen. Dat zul je merken. De mate waarin jij groeit en je ontwikkelt, is bepalend voor ons succes. Daarom investeren wij graag in jouw vakinhoudelijke en persoonlijke kwaliteit. Het continu uitwisselen van wederzijdse expertise, professionele uitdaging en plezier in het werk staan hierbij voorop.

Wij zoeken nieuwe collega's voor Tamara. Naast jong talent dat zich wil ontwikkelen tot functioneel ontwerper, informatiespecialist of gegevensspecialist zoeken wij ook ervaren informatiseerders. Panfox biedt een uitdagende toekomst voor organisatie- en informatiearchitecten, informatieplanners, procesontwerpers, ervaren projectmanagers en systeemarchitecten. Wij bieden een uitstekend salaris, alle nodige ondersteuning, prettige collega's en eerlijke groei. Als je wilt, kun je eerst met een toekomstige collega praten. Bel voor meer informatie of stuur je sollicitatie naar: Dick Heerschop, Human Resource Manager, postbus 203, 5240 AE Rosmalen, telefoon 073-5282833, fax 073-5282830, e-mail: succes@panfox.nl. Wil je Panfoxers ontmoeten, meer van ons weten of elektronisch solliciteren, bezoek dan onze website: www.panfox.nl

PANFOX

Informatisering onder architectuur

Panfox is een landelijk opererend adviesbureau, dat zich beweegt op het grensvlak van organisatie-inrichting en informatisering. We zijn gespecialiseerd in strategievorming, procesontwerp, het onder architectuur ontwerpen en realiseren van een duurzame en flexibele informatievoorziening en het professionaliseren van ICT'ers en -management.

Panfox is onderdeel van de Ordina Groep

Voorwoord

Het is zomer, Leiden is leeg, Nederland droogt langzaam op van natte maanden en iedereen weg. Voor u ligt dan ook het zomernummer van de Bestuurskundige Berichten.

Komkommer tijd alom, behalve in de BB. U kunt lezen over Haagse annexatieperikelen, de bijzondere positie van Washington binnen de Verenigde Staten en over het vijftien jarig bestaan van de BB. Dit lustrum hangt uiteraard nauw samen met het B.I.L.-lustrum, dat eind mei zeer succesvol is gevierd. De B.I.L. houdt langzamerhand op met puberen en begint volwassen te worden. Levend bewijs daarvoor is het Leidse initiatief voor het oprichten van een Europese Studievereniging. Een verslag van de eerste bijeenkomst is te vinden achterin dit blad.

Debat neemt een stevige plaats in binnen dit nummer. Bent u voor het homohuwelijk, heeft u snel uw mening klaar over allochtonen? Treedt in debat met BB-redacteuren via e-mail of brief. Reacties op opiniestukken zullen zeker worden geplaatst.

Net als in de vorige BB wordt u een medewerker van het Departement Bestuurskunde voorgesteld: de Onderzoeker in Opleiding Jörg Noll. Bij sommige organisaties wordt je als stagair rondgereden in een Mercedes met chauffeur en krijgen je reisjes naar Brussel, Frankrijk en Canada aangeboden. Dit overkwam Bob Swinkels, oud-hoofdredacteur van de BB.

De BB is het semi-wetenschappelijke blad voor bestuurskundestudenten in Leiden. Om dit accent meer naar voren te laten komen, zullen het aankomende jaar kwalitatief goede werkstukken gepubliceerd mogen worden in de BB, bewerkt tot artikel-vorm. Om dit goed te laten verlopen hebben we een of twee editors nodig, en uiteraard bewerkte werkstukken. Bij deze nodig ik u uit te solliciteren.

Joost van Halem
hoofdredacteur

Colofon

Redactieadres: Bestuurskundige Berichten, p/a B.I.L., Postbus 9555, 2300 Leiden, telefoon: 017-5273696, fax: 071-5273979, bil@fsw.leidenuniv.nl

Website: <http://welcome.to/bil>

Hoofdredacteur: Joost van Halem

Webredacteur: Ruud Houdijk

Redactie: Bas van der Bilt, Peter

Geluk, Ruud Houdijk, Mirco

Rossi, Gerrold Verhoeks

Free-lance: Bob Swinkels, Jan

Jaap van Halem

Lay-out: Stephan van der Meer

Redactieraad: drs. F. Jorna, dr.

F.M. van der Meer, dr. J. de Vries

Druk: Drukkerij Faculteit der

Sociale Wetenschappen

ISSN: 0920-5772

Copyright: 2000 B.I.L.

Bestuurskundige Berichten is

een uitgave van de Bestuurs-

kundige Interfacultaire vereniging

Leiden (B.I.L.) en verschijnt

viermaal per jaar. Het is niet

toegestaan zonder toestemming

van de redactie op enigerlei wijze

het geheel of delen van dit

nummer te reproduceren. Waar

redacteuren op persoonlijke titel

hun mening geven is dit niet

noodzakelijkerwijs die van de

gehele redactie.

Abonnement: Leden van de

B.I.L. ontvangen Bestuurs-

kundige Berichten gratis thuis.

Voor niet leden kost een abonne-

ment fl. 25,- per jaar. Dit dient te

worden voldaan op bankrekening

56.65.22.357 t.n.v. de B.I.L.

Leiden o.v.v. abonnement B.B. of

op giro 9200 van de ABN-Amro

Leiden o.v.v. B.I.L. rekening-

nummer 56.65.22.357; abonne-

ment B.B.

Kopij voor de redactie: Via e-

mail (bil@fsw.leidenuniv.nl) of

op diskette in Word formaat

Advertenties: Jan Jaap van

Halem, 071-5273696

Inhoudsopgave

Interview Jörg Noll	3
De Annexatiestrijd	6
Stage bij de HKKLu	8
Washington, stad, staat en county in één 15 jaar en een beetje	13 15
Vrijheid + Gelijkheid = Broederschap	15
Grote handen, een kaal hoofd en een bromstem	22
Oprichting Europese Studievereniging	23
UNISCA	25
Van 'ancien' naar 'nouveau'	26

De Bestuurskundige Berichten wordt sinds kort ook op het internet gepubliceerd op de B.I.L.-website:

<http://welcome.to/bil>

Interview met Jörg Noll

Joost van Halem

Studenten kennen de binnenstad van Leiden op hun duimpje. Met het departement bestuurskunde zit dat wel anders. Hoogleraren zijn vaak wel bekend, net als de meeste andere docenten. Bij bestuurskunde lopen echter nog een aantal mensen rond die geen les geven, maar wel onderzoek doen. In dit artikel maakt u kennis met Jörg Noll, onderzoeker in opleiding (O.I.O.) sinds voorjaar 1999.

“Helmuth Kohl wil graag dat mensen hem lief vinden, dat ze hem waarderen.” Jörg studeerde in 1998 na zes en een half jaar af op Kohl en de Duitse hereniging. In januari van dit jaarnam hij deel aan de discussie over het verzwijgen van CDU-sponsors door de oud-bondskanselier. Wie de opiniepagina's van het NRC leest, is hem tegengekomen met een stelling die velen tegen de borst stootte, maar wel op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd is: Kohl is geen machts-politicus, hij zoekt slechts naar bevestiging.

Als eerste luitenant bij de Duitse Alarmreserve (reservisten, geheel iets anders dan onze Nationale Reserve) is Jörg af en toe werkzaam in een oefenfunctie bij onder meer bij de NAVO. Zijn huidige baan is Onderzoeker in Opleiding aan het departement voor bestuurskunde. Wat doet deze Duitse politicoloog en reserve-officier als promovendus in Leiden?

Naar Nederland

Na het gymnasium te hebben doorlopen aan een Gesamtschule vlakbij Münster diende de dienstplicht zich aan. Als vrijwilliger ging hij langer dan verplicht het leger in: gedurende twee jaar was hij fulltime 'burger in uniform'. In april 1990 verliet hij het leger met een officiersrang en duidelijke

affiniteit voor defensie. Omdat zijn geplande studie economie pas in oktober begon, ging hij uitzendwerk doen, onder meer bij Hoogovens in Ijmuiden. Het was hier, in een kroeg in Wijk aan Zee, dat hij zijn huidige Nederlandse vrouw leerde kennen. De studie economie aan de oude universiteit van Siegen begon echter al snel, en Jörg moest terug naar Duitsland. De studie was, in eigen woorden, “vreselijk, ik ben economie werkelijk ontvlucht. We zaten met dui-

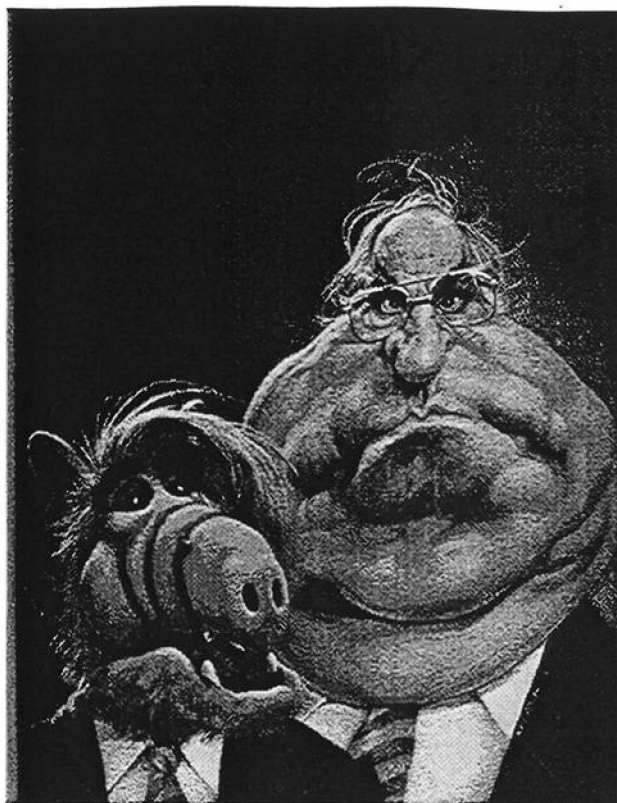
daar heb je die Duitser weer

zend man in een zaal, en in een zaal naast ons volgde nog eens vijfhonderd studenten het college per video”. Politiek trok meer dan economie, en na overleg met zijn Nederlandse vriendin schreef hij zich in aan de Vrije Universiteit in Amsterdam voor de studie politicologie. Toch, het cultuurverschil was groot. In Duitsland was het normaal om tijdens hoorcolleges in debat te gaan met de docent. De grondhouding van studenten was kritisch, interrupties waren aan de orde van de dag. Deze houding werd in Nederland door studenten niet altijd

gewaardeerd. ‘Daar heb je die Duitser weer’ hoorde hij medestudenten wel eens zeggen. Van de kant van de docenten was dit zeker niet te horen. Docenten, ook in Amsterdam, waren blij met kritische studenten.

Kohl

Tijdens zijn studie kreeg Jörg de mogelijkheid drie maanden onderzoek te doen bij de politie. Ook deed hij een half jaar mee met een onderzoek van zijn vakgroep naar de invloed van de media op de Duitse verkiezingen. Zijn eindstage deed hij in Duitsland bij het ministerie van defensie. Bij de staf-directie EU/WEU, vallend onder de Duitse bevelhebber der strijdkrachten, was werk te doen precies op het snijvlak tussen politieke en militaire aangelegenheden. Stage en scriptie horen op elkaar aan te sluiten, daarom leek de WEU wel interessant als scriptieonderwerp, dacht hij. Tijdens de stage bleek de WEU echter een onbelangrijke, niet erg boeiende organisatie te zijn. Wat wel duidelijk werd, was dat Kohl ook dagelijks een stempel op het werk van het ministerie drukte, wat niet helemaal overeenkwam met zijn staatsrechtelijke bevoegdheden. Hiermee was de belangstelling van Jörg voor de Duitse kanselier gewekt. Wat was Kohl voor een man. Was het een machts-politicus

volgens het beeld dat uit de Duitse media naar voren kwam? Zijn uiteindelijke scriptieonderwerp was gevonden. Twee jaar lang studeerde hij, deed onderzoek en schreef. Het resulteerde in een politiek-psychologische analyse van Helmut Kohl, "een leider binnen zijn institutionele omgeving bekeken". Zijn scriptie van april 1998 leidde niet tot het resultaat dat hij verwachtte. De vraag was of Kohl handelde uit zichzelf of als reactie op zijn omgeving. Probeerde Kohl macht uit te oefenen op zijn omgeving of was er iets anders aan de hand. Het waren de resultaten van dit lijvige onderzoek - 122 kantjes - dat hij gebruikte in de discussie rond de zwartgeld affaire van Kohl en de CDU. Kohl bleek vooral bezig te zijn met erkenning. De macht die hij gebruikte was vooral een symptoom van deze zucht naar erkenning, het 'ik doe dit toch allemaal voor jullie'.

Promoveren

Klaar met zijn studie ging Jörg weer tijdelijk uitzendwerk doen. Wat hij

precies wilde gaan doen stond niet vast, maar toen hij een advertentie uit Leiden zag waarin werd gevraagd om promovendi, wist hij het zeker. Niet werken en geld verdienen maar de wetenschap was wat trok. Er werden vier O.I.O. gevraagd voor onderzoek naar crisis en hervormingen. Een van de onderzoeken zou gaan over crisis en hervormingen bij defensiebeleid. De universiteit Leiden trok überhaupt vanwege zijn 'standing' en het thema sloot aan bij zijn achtergrond: defensie en overheid.

Professor dr. P 't Hart en dr. R.A. Boin waren bezig met het opzetten van een onderzoeksgroep naar crisis en institutionele hervorming. In hun eigen onderzoek stellen ze dat niet na elke crisis een hervorming plaats vindt en dat niet elke hervorming succesvol is die plaats vindt na een crisis.

Dienstplicht.

In Nederland was het zonder veranderen van de Grondwet lastig de dienstplicht af te schaffen. De benodigde twee-derde meerderheid voor de grondwetswijziging bestond echter niet. Daarom heeft de regering de dienstplicht *geschorst*. In theorie bestaat de dienstplicht nog, in de praktijk niet. Een gevolg hiervan is dat de krijgsmacht nu hard medewerkers zoekt, zowel voor burger- als voor militaire functies. Het probleem is dat vooral voor de vechtende functies de krijgsmacht niet krijgt wie ze willen.

In Duitsland wordt de discussie over de dienstplicht op dit moment gevoerd. Problemen zijn dat de vervangende dienstplicht voor de sociale sector onmisbaar is, en dat volgens de Duitse militaire traditie het leger een volksleger is. Soldaten zijn burger in uniform en dat zou wel eens kunnen verdwijnen als de dienstplicht verdwijnt. Dat hervormingen nodig zijn binnen de Duitse krijgsmacht staat echter wel als en paal boven water.

Het uitzonderlijke van de dienstplicht is dat nergens anders burger en krijgsmacht dichter bij elkaar komen. Onder andere dit snijvlak maakt het onderzoek zo boeiend.

Binnen dit thema mag hij onderzoek doen naar de krijgsmacht. Worden naar aanleiding van crises in de wereld voorstellen gedaan voor verbeteringen en hervormingen bij defensie? Heel concreet houdt Jörg zich op dit moment bezig met de volgende vraag: Waarom maken westerse democratieën, na de val van de Berlijnse muur, verschillende keuzes, ook al lijkt de omgeving hetzelfde? Als casus bestudeert hij op dit moment de dienstplicht. Waarom kiezen verschillende landen verschillende vormen

macht was symptoom voor zucht naar erkenning

van dienstplicht of schaffen het helemaal af?

Toen hij begon wist hij alleen iets af van defensie in het algemeen. Crisis

en hervormingen, bestuurskunde maar ook de Nederlandse defensieorganisatie waren compleet nieuw voor hem. In zekere mate gold dit ook voor de drie O.I.O.'s die gelijktijdig met hem begonnen. Elk moest zijn of haar thema in verband brengen met crisis en hervormingen. Sander Dekker houdt zich op dit moment bezig met de implementatie van concrete hervormingsaanbevelingen aangaande opsporing, Fleur Alink onderzoekt hervormingen in de asielsector. Sandra Resodihardjo ten slotte is bezig met detentie. Als assistent in opleiding (A.I.O.) bij het project is Sanneke Kuipers aangesteld. Zij onderzoekt veranderingen in de sociale zekerheid.

Allen zijn ze druk bezig met het schrijven en presenteren van papers op congressen in binnen- en buitenland, net als het doen van onderzoek in het buitenland. Door zijn late keuze voor het definitieve onderwerp is hij zelf wat verlaat met dit proces.

Jörg heeft zijn onderzoeksofzet zelf geschreven. Bij binnenkomst kreeg hij dus niet een kant en klare opzet aangeleverd. Het onderzoeksonderwerp bedenken hoort net zo goed bij wetenschap als het doen van onderzoek. Voordat hij zijn huidige thema vond, heeft hij zeven maanden (!) met

Screbenica geworsteld, zoekende naar een manier om crisis en hervormingen er op een goede manier mee in verband te brengen. Niet voor niets omschrijft Jörg het bestaan van een O.I.O. als "worstelen. Alle problemen die je bij je scriptie hebt, heb je nu tot de macht tien! Het is lastig om de vele losse einden aan elkaar te knopen. Dit aan elkaar knopen van losse einden is wetenschap en dus onvermijdelijk." Het O.I.O. bestaan gaat niet over rozen. "Je bent geen student meer, maar ook nog geen geaccepteerd wetenschapper. Eigenlijk bungel je ergens tussenin." O.I.O.'s en A.I.O.'s krijgen wel begeleiding. Voor de al-

scriptie- problemen tot de macht tien

gemene begeleiding heeft hij twee promotoren: Paul 't Hart en Albert

Kerstens, een Leids historicus. Een dagelijks begeleider heeft hij nog niet kunnen vinden. Het moet namelijk iemand zijn die een goed wetenschapper is én iets af weet van defensie. Een dagelijks begeleider is voor de kleinere problemen waar je de promotors niet mee lastig valt, maar die je niet zelf kan oplossen: onmisbaar voor het dagelijks werken aan onderzoek.

Nu, na anderhalf jaar werken bij bestuurskunde, zou Jörg wel wat meer willen integreren met studenten. Hij kent steeds meer medewerkers van het departement, maar studenten zijn nog de grote onbekende. Les geven zou hierin verandering kunnen brengen. Wie weet is hij dan ook binnenkort in collegezalen te vinden.

De Annexatiestrijd

Micro Rossi

Deze plaats in de BB was eigenlijk, net als de vorige keer, gereserveerd voor de 'Persoonlijke Berichten'. De personen die hiervoor benaderd waren, en dat waren er vrij veel, bleken echter geen van allen bereid mee te werken. Dank daarvoor! Daarom in plaats daarvan een stukje over de 'annexatiestrijd' van Den Haag en haar randgemeenten.

In mei 1997 werd in de Tweede Kamer de motie Remkes aangenomen. In deze motie wordt de regering voorgesteld Den Haag te versterken met enkele nieuwbouwalocaties van de randgemeenten Leidschendam, Noordorp, Pijnacker, Rijswijk en Voorburg, waaronder Ypenburg en Leidschenveen. De locaties zouden via een zogenaamde corridor, een strook 'Den Haag' door andere gemeenten, met Den Haag verbonden worden, omdat Den Haag een zelfstandige regiefunctie over de locaties zou moeten krijgen (Gemeente

leverd. Zo kwamen de gemeenten bijvoorbeeld steeds met argumenten tegen de motie Remkes, waarmee ze trachtten aan te tonen dat deze motie achterhaald zou zijn. Tegen de corridor werd bijvoorbeeld ingebracht dat deze geen enkele meerwaarde in de vorm van meerwaarde over de bouwlocaties in zich draagt en dat ook in financieel opzicht de corridor geen enkele winst oplevert (Gemeente Rijswijk, 1999). Er waren ook onder meer bijeenkomsten en protesten in de desbetreffende gemeenten, maar de grootste anti-annexatieactie was ongetwijfeld de volksraadpleging in de randgemeenten.

provincie Zuid-Holland om delen van de randgemeente over te laten gaan naar de gemeente Den Haag? Het totale opkomstpercentage was 74,26 procent en als men de stemmen van alle gemeenten bij elkaar optelt komt het er op neer dat 97,98 procent te-

gen de annexatie is. Slechts 1,85 procent is voor de annexatie en 0,17 procent stemde blanco. (Figuur 1. Totalen Volksraadpleging van de randgemeenten)

Op het moment dat de plannen concreet zouden worden, greep echter de rechter in en oordeelde dat er procedurefouten door de provincie waren gemaakt (november 1998). Deze annexatiekwesitie was een erg gevoelig onderwerp (in de randgemeenten): er werd een volksraad-

pleging gehouden, de publieke tribune in het provinciehuis was altijd gevuld was tijdens vergaderingen, de lokale zender TV West besteedde er veel

doorkruist het plan allerlei reeds bestaande samenwerkingsverbanden, zoals de inrichting van het bedrijventerrein (van Leidschendam) het

worden gestreden. Het lijkt echter een zinloze strijd te zijn, aangezien het de vorige keer ook niet veel heeft uitgehaald (zo is er bijvoorbeeld met de volksraadpleging niks gedaan). Toch dient de strijd te worden voortgezet en te pleiten voor intensieve samenwerking en niet voor annexatie.. Daarom is de huidige anti-annexatie-leus ook terecht 'Samenwerken Ja, Annexatie Nee'.

Naam Gemeente	Totaal opgeroepen	Voor	Tegen	Blanco	Totaal	Opkomst Percentage
Leidschendam	27148	614	19508	48	20170	74,30
Nootdorp	7092	49	5890	9	5948	83,87
Pijnacker	15574	141	12059	24	12224	78,49
Rijswijk	40369	356	28253	57	28666	71,01
Voorburg	31532	510	22852	15	23377	74,14
Totaal	121715	1670	88562	153	90385	74,26

aandacht aan en er werd zelfs een nieuwe politieke partij, 'Onafhankelijk Zuid-Holland', opgericht. Nu dreigt er echter opnieuw een annexatie, maar met een andere inhoud. Op donderdag 27 april van dit jaar presenteerde de Minister van Binnenlandse Zaken De Vries de nieuwe annexatieplannen. Deze plannen zijn echter nog ietsje ongunstiger gebleken voor de randgemeenten van Den Haag. Volgens dit plan zullen grote delen van Leidschendam, Rijswijk, Voorburg, Rijswijk en Wateringen en Nootdorp geannexeerd worden.

Tot 16 juli kunnen burgers een schriftelijke reactie aan de minister sturen (bezwaarschrift) en de gemeenteraden kunnen tot 16 september hun reactie geven. In oktober wordt het definitieve plan in de vorm van een wetsvoorstel gepresenteerd. Dit wetsvoorstel gaat voor advies naar de Raad van State en eind december naar de Tweede Kamer. In 2001 kunnen beide Kamers het voorstel aannemen. Het annexatieplan bestaat uit niet erg logische punten en argumenten, zo

Forepark dat geregeld is in een convenant met Den Haag op 50/50-basis en men luistert niet (genoeg) naar de wensen van de randgemeenten, maar alleen naar Den Haag. Minister de Vries meent tevens dat Den Haag recht heeft op extra grond, aangezien bewoners van randgemeenten gebruik maken van de Haagsche voorzieningen, zonder mee te betalen. Maar Den Haag krijgt voor zijn centrumfunctie toch een hogere rijksbijdrage?! Het plan voorziet daarbij nog eens in 'een oplossing voor een

flink aantal jaren' Het is dus een kort termijn oplossing. De strijd die nu bijna hetzelfde is als in 1998 dreigt dus in de nabije toekomst wéér te (moeten)

Gemeente Leidschendam (1998). "Leidschenveen: een unieke locatie in Leidschendam", januari 1998.
 Gemeente Rijswijk (1999). "Brief aan de voorzitter en de vaste Kamercommissie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van de Tweede Kamer", 25 juni 1999.
 Gemeente Voorburg (1998). "Uitslagen volksraadpleging", oktober 1998.
 Platform tegen annexatie (2000). "Anti-annexatiekrant", 2000.
 Platform tegen annexatie (2000). Internetsite: <http://listen.to/annexatie.nee>.
 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2000). Internetsite: <http://www.bzkn.nl>.

annexatie krijgt veel verzet

Leidschendam, 1998). De zogenoemde 'vinox-locaties' mogen volgens de motie alleen aan Den Haag worden toegevoegd als "de financiële gevolgen daarvan per saldo positief zijn".

De motie heeft verstrekkende gevolgen voor de genoemde gemeenten en de annexatie heeft daarom ook veel verzet van burgers, lokale politici, lokale kranten en -tijdschriften opge-

Een stage op het Hoofdkwartier der Koninklijke Luchtmacht (HKKLu)

Bob Swinkels

Sinds 5 juni dit jaar loop ik stage op het HKKLu, wat staat voor Hoofdkwartier Koninklijke Luchtmacht. Als vierdejaars bestuurskunde, met afstudeerspecialisatie internationaal veiligheidsbeleid, voer ik hier mijn stageopdracht uit.

De organisatie

Voordat ik over mijn stage begin, zal ik eerst wat informatie geven over de organisatie waar ik werk.

Het hoofdkwartier is gehuisvest in een gigantisch pand aan de Binckhorstlaan te Den Haag. Er werken ongeveer 1300 mensen die tezamen het bestuurlijk hart van de Koninklijke Luchtmacht vormen. Binnen het hoofdkwartier zijn twee organisatie-elementen te onderscheiden: de Staf Bevelhebber der Luchtmacht (staf BDL) en de Staf Tactische Luchtmacht (staf TL).

De staf BDL, onder leiding van de Chef Staf, tevens Plaatsvervangend Bevelhebber der Luchtmacht, heeft als belangrijkste taak de belangen van de Koninklijke Luchtmacht (KLu) op lange termijn zeker te stellen. Zij zorgt ervoor dat nieuwe regelgeving van de nationale overheid, de Europese Unie of de NAVO wordt toegepast binnen de luchtmacht. Zij ontwikkelt en formuleert in dit verband beleidsvoorstellen. Tevens zorgt de staf BDL voor de contacten van de luchtmacht met buitenlandse luchtmachten.

De staf TL is verantwoordelijk voor alle operationele taken van de luchtmacht. Dit betekent dat deze staf verantwoordelijk is voor de inzet, oefeningen, opleidingen en dergelijke van de luchtmacht. De staf BDL stuurt de staf TL aan.

Beidestaven vormen tezamen het hoofdkwartier, onder leiding van de Bevelhebber der Luchtmacht (BDL). Deze staat direct onder de minister van defensie.

SIB&BB

Mijn stage loop ik bij de Afdeling Beleidsintegratie, Sectie Internationaal Beleid en

Buitenlandse Betrekkingen van de Staf BDL (staat leuk op een visitekaartje) wat wordt afgekort tot

aan mij de taak orde te scheppen

SIB&BB. Deze sectie is het Ministerie van Buitenlandse Zaken van de luchtmacht. Alle buitenlandse contacten lopen via de mensen die hier werken. Samenwerkingsverbanden met andere luchtmachten, NAVO-contacten voor zover deze betrekking hebben op de luchtmacht, kortom, alles wat met buitenlandse luchtmachten te maken heeft.

Een speciaal onderdeel van de taken van de sectie zijn de luchtmachtattachés op de Nederlandse ambassades 'in den vreemde'. Dit zijn hoge officieren die op de ambassades als militaire vertegenwoordigers van de luchtmacht de contacten met de luchtmacht van het land waar ze geplaatst zijn onderhouden. Zij zijn de ambassadeurs van de luchtmacht. Dientengevolge heeft de sectie waar ik werk dus ook veel diplomatieke zaken af te handelen.

Internationale samenwerking

Mijn stageopdracht heeft te maken met de contacten die de Nederlandse luchtmacht heeft met andere luchtmachten. Om precies te zijn, ik ben alle samenwerkingsverdragen en verbanden in kaart aan het brengen. Dit klinkt misschien vreemd, maar de luchtmacht werkt bijvoorbeeld samen met België om samen te oefenen, met Noorwegen, België en Denemarken om de F-16's technisch te verbeteren, met Duitsland en de Verenigde Staten op het gebied van grondgebonden luchtverdediging (dit is de luchtafweer met bijvoorbeeld de Patriot raketten, bekend uit de Golfoorlog) en met nog vele andere landen uit de NAVO en de EU. Daarnaast wordt ook met landen in bijvoorbeeld Oost-Europa die lid willen worden van de NAVO samengewerkt. Nu vraagt men zich waarschijnlijk af waarom Nederland met al die landen die ook lid zijn van de NAVO apart samenwerkt. Welnu, dat komt doordat sommige landen verschillende vliegtuigen, technieken en andere werkwijzen hebben. Om ervoor te zorgen dat de NAVO-leden met elkaar kunnen werken in tijden van crisis, is samenwerking op allerlei gebieden een goede manier om elkaar te leren kennen.

Referentiekader

De bedoeling is dat ik aan het einde van mijn stageperiode (die loopt tot en met 31 augustus) een referentiekader klaar heb waarin alle contacten met het buitenland zijn ondergebracht. Luchtmachtpersoneel kan hierin lezen met wie er wordt samengewerkt en op welk gebied. Voorts kunnen zij lezen wie er verantwoordelijk voor is en met wie zij contact moeten opnemen als zij iets met een andere

luchtmacht willen gaan doen. Ook wordt in het referentiekader een overzicht gegeven van hoe samenwerking tot stand komt, bijvoorbeeld hoe een

het reizen is erg plezierig, mag ik wel zeggen

internationaal verdrag wordt gemaakt.

Tot op heden was hiervoor geen document en werd alles onder coördinatie van de sectie waar ik werk door de eenheden afgehandeld. Met het groeien van de contacten begon men echter door de bomen het bos niet meer te zien en aan mij nu de taak hierin orde te scheppen. Voorts is de Sectie Internationaal Beleid en Buitenlandse Betrekkingen nu het centrale regelpunt voor alle buitenlandse contacten. Al er bijvoorbeeld Britse

piloten komen oefenen in Nederland bij een squadron, dan regelen de mensen van SIB&BB dat in overleg met het squadron, en niet het squadron zelf.

Het referentiekader zal als beleidsdocument worden gebruikt door het HKKLu en het Ministerie van Defensie om inzicht te krijgen in de internationale militaire samenwerking.

Reizen

Het werken op het HKKLu is erg plezierig, mag ik wel zeggen. Als je eenmaal wegwijs bent in de afkortingen (het zal jullie wel zijn opgevallen dat er veel afkortingen in dit stuk voorkomen, wel allemaal netjes uitgelegd overigens) en het luchtmachtjargon, dan is het een zeer interessante omgeving. Als bestuurskundige is hier veel leuk werk te doen. Op mijn stage kan ik dan ook geleerde zaken (jawel!) in de praktijk brengen. Het leukste is echter te zien hoe besluitvorming (en besturen) in de praktijk verloopt. Dan ga je toch wat anders staan tegenover hetgeen je in de afgelopen jaren hebt geleerd.

zowel Fulltime
als Parttime

Want een goede baan is
een kwestie van

=Timing=
uitzendteam

Sta je nog niet bij ons ingeschreven, bel dan voor meer informatie. Voor alle functies geldt m/v.

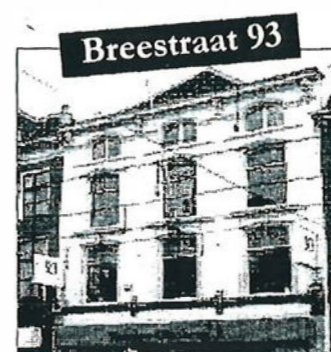
Kort Rapenburg 2 Leiden tel: (071) 512 16 17

"Sinds afgelopen zomer is Timing in Leiden actief. Een jong en enthousiast uitzendbureau, dat onmiddellijk haar interesse toonde in het Leidse studentenleven. In de tijd van de afkalvende studiebeurs en het BSA biedt Timing banen op maat."

Stap eens binnen op het Kort Rapenburg 2...

Studeren in Leiden?

Daar kun je ons
wel bij gebruiken!

Kooyker Ginsberg*)

*) Meer dan 100.000 boeken in voorraad...

Breestraat 93 & 127 / Leiden Tel. (071) 516 05 00

Mijn stage wordt nog eens interessant gemaakt door de vele contacten die ik heb met mensen binnen én buiten het hoofdkwartier. Zo leer je de vele perspectieven van mensen op zaken kennen. Leuke bijkomstigheid is dat ik voor mijn stage wel eens op reis ga om met mensen ter plekke te spreken over hun bijdrage aan de buitenlandse samenwerking. Zo ben ik op het NAVO-hoofdkwartier in Brussel geweest, het militaire NAVO-hoofdkwartier SHAPE te Casteau (ook België), diverse bases in Nederland en als klap op de vuurpijl ga ik 7 t/m 10 augustus naar de vliegbasis Goose Bay in Canada (met een KDC-10 tankvliegtuig) om te zien hoe een internationale oefening met vier NAVO landen in praktijk verloopt.

Beleidsvorming en uitvoering
Het is een leuke stage, met veel af-

wisseling, een interessante, uitdagende opdracht en veel contacten. De mensen waar ik mee werk zijn erg nieuwsgierig naar mijn 'kennis' en wat voor soort mens dat nu is, zo'n student. Ze vinden het geweldig om van gedachten te wisselen, en dan blijkt dat er toch veel overeenkom-

geweldig om gedachten uit te wisselen

sten zijn tussen bestuurskundigen en luchtmachters. Bovendien leer ik hoe het is om in een organisatie te werken die zich zowel met beleidsvorming als met uitvoering en terugkoppeling van resultaten bezig houdt.

Dit is eigenlijk het meest bestuurskundig interessante aan mijn stage bij de Koninklijke Luchtmacht. Het werken op het raakvlak van beleidsvorming en uitvoering. En dat levert soms wel eens interessante zaken op!

Mocht je informatie willen over een stage op het Hoofdkwartier Koninklijke Luchtmacht (HKKLu) neem dan gerust contact met mij op! Laat dit even weten aan Joost van Halem, de hoofdredacteur van de BB, hij kan mij dan weer inseinen, daar ik overdag natuurlijk stage loop. Men is hier erg blij met bestuurskundige stagiaires, en heeft hen vele mogelijkheden te bieden.

Washington, stad, staat en county in één

Joost van Halem

Washington D.C., hoofdstad van de Verenigde Staten, is bestuurlijk gezien een vreemde stad. Het is geen staat, geen county – vergelijkbaar met de Nederlandse regio's – maar eigenlijk ook niet echt een stad. Het wordt rechtstreeks bestuurd door het congres, die dus bijvoorbeeld zou kunnen beslissen over het aanleggen van een nieuwe snelweg of het verlagen van de onroerend zaakbelasting. Washington heeft geen stemgerechtigde vertegenwoordigers in het Congres, en van 1800 tot 1961 mochten inwoners van Washington niet eens stemmen voor de president. Overal in de Verenigde Staten kiezen burgers van een stad hun burgemeester. Tot 1974 mochten burgers van Washington ook dit niet doen, maar benoemde de president de burgemeester zelf. Waarom is Washington D.C. zo bijzonder?

Ingewikkeld

Het openbaar bestuur in Washington D.C. is behoorlijk ingewikkeld. Dit is alleen al te zien aan de vele verschillende taken van de individuele overheidsorganen. Specifieke verantwoordelijkheden van de districtsregering die normaal bij de regering op staatsniveau liggen, zijn bijvoorbeeld: gerechtshoven, rijbewijzen, alcoholcontroles, werkloosheidsuitkeringen, gezondheidszorg, het verstrekken van beroepsvergunningen, voedsel- en medicijnencontrole. De districtsregering van Washington D.C. is de uitvoerende macht, de wetgevende macht wordt gevormd door 'the Council of the district of Columbia'. Alle wetten worden door de Council goedgekeurd, net als de begroting en het jaarlijkse belastingplan. Het controleert de districtsregering en houdt zich ook bezig met reorganisatieplannen voor de regering. Omdat er nog al wat reorgani-

saties zijn geweest is deze taak belangrijker dan je in eerste instantie zou denken. Bestemmingsplannen en het typisch Amerikaanse 'redistricting' op basis van de tienjaarlijkse census – een soort bevolkingstelling - vallen ook onder

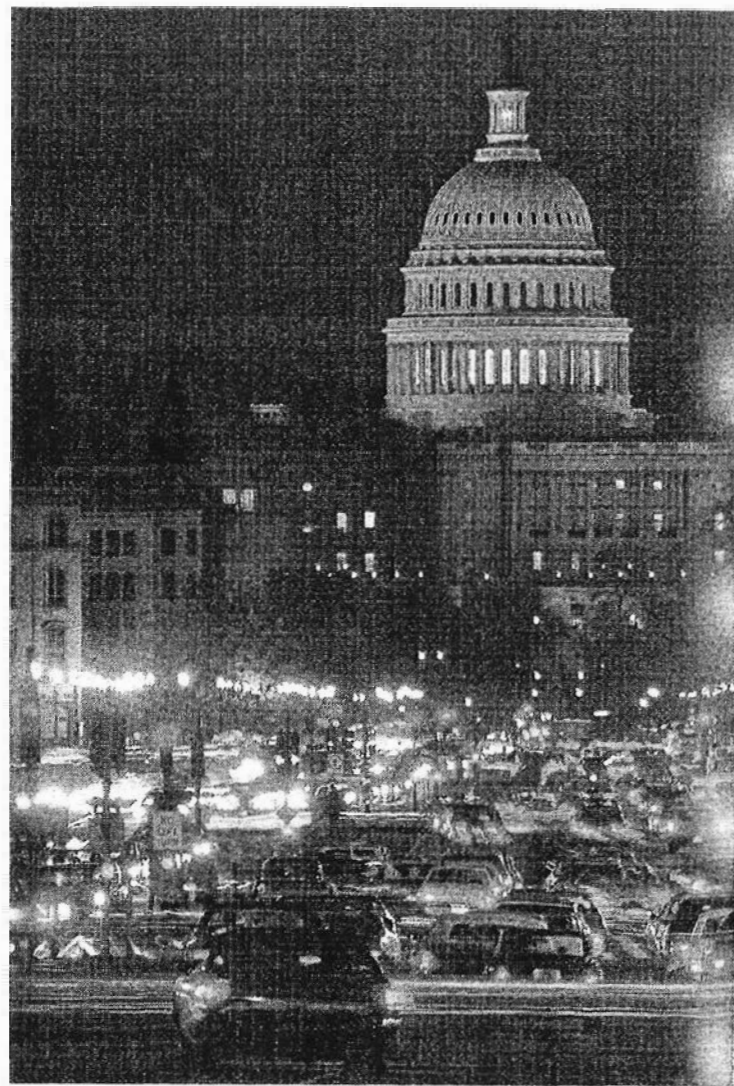
subsidiariteit verliest aan betekenis

verantwoordelijkheid van de Council. De Council bestaat uit 13 leden. Acht worden gekozen door kiesdistricten, vijf leden, inclusief de voorzitter, worden gekozen door kiezers van het hele district. Het rechtspraakstelsel is gelijk aan die van normale staten.

Geschiedenis

In de Amerikaanse grondwet van 1787 wordt vastgelegd dat het Congres recht heeft op exclusieve wetgevende macht over het district waarin de hoofdstad komt te liggen. Op dat moment is nog niet zeker waar de definitieve hoofdstad komt te liggen. De uitzonderingspositie van de hoofdstad ligt dus bij grondwet (article 1, section 8, clause 17) vast. President George Washington krijgt in 1790 het recht om te bepalen waar de hoofdstad precies komt te liggen, met de vereiste dat het aan de rivier de Potomac is. Op grondgebied van de staten Virginia en Maryland wordt in 1800 de stad Washington gesticht in het District of Columbia. Het congres gebruikt zijn wetgevende macht in 1802 om te bepalen dat de bevolking recht krijgt om voor een Council te stemmen en dat de president de burgemeester benoemt. In de jaren daarna mogen eerst de Council en de

wethouders samen de burgemeester kiezen en in 1820 dan eindelijk de burgers zelf. In 1871 grijpt het congres in en worden zowel de Council als de gekozen burgemeester afgeschaft. De president zelf krijgt weer het recht de burgemeester te benoemen, maar nu benoemt hij ook de Council. Het grondgebied bestaat op dat moment nog uit Georgetown, de Stad Washington en de county Washington, met eigen vormen van bestuur. Deze worden vervangen door één regering en één grondgebied: The District of Columbia. Voor het eerst krijgt Washington D.C. een vertegenwoordiger in het congres. Deze vertegenwoordiger heeft echter geen stemrecht, wat zijn functioneren uiteraard belemmert. Al in 1874 wordt zowel de Council als de burgemeester al weer afgeschaft. De continue wisseling van bestuursvormen komt in 1878 tot stilstand: het bestuur wordt slechts gevormd door drie commissarissen, alweer benoemd door de president. Het bestuur van Washington heeft tot 1961 (!) geen democratische legitimering, de bevolking heeft tot dat jaar geeneens stemrecht voor de presidentsverkiezingen. Pas in 1967 komen de Council en de burgemeester weer terug, nog steeds benoemd door de president. In 1968 werd een gekozen Onderwijsraad ingesteld, net als een lokaal rechtbankstelsel. In 1973 keurt het Congres een wet goed - *District of Columbia Self-Government and Governmental Reorganization Act* -

waarmee burgers in Washington het recht krijgen een burgemeester en

geen democratische legitimering

een Raad te kiezen. Deze 'burgemeester' heeft taken samengesteld uit die van een normale burgemeester, een county-bestuurder een gouverneur van een staat. Hij heeft dus

rechtstreeks te maken met de regeringen van de vijftig staten, en is dus veel machtiger dan een 'normale' burgemeester. Nog steeds heeft het congres de uiteindelijke macht en kan het zowel de burgemeester als de Council overrulen op elk gebied. Burgers hebben dus invloed op hun stad in zoverre het congres dat toestaat. Een volgende stap in democratisering van Washington D.C. zou een vertegenwoordiger in het congres zijn mét stemrecht. In 1978 werd dit voorstel door het Congres aangenomen. Omdat hiervoor de grondwet geamendeerd moest worden, was ratificatie nodig door achtendertig staten. Dit mislukte en nog steeds heeft Washington D.C. dus geen stemgerechtigd vertegenwoordiger in het congres.

Washington D.C. is als hoofdstad het centrum van de Verenigde Staten, het centrum van de democratie. Het is daarom ook verwonderlijk dat de stad zelf niet voldoet aan de hoogste democratische eisen die overal elders in de V.S. wel gelden. Een mogelijke verklaring is dat deze constructie voorkomt dat een van de lidstaten van de federatie macht heeft over de gezamenlijke hoofdstad. Het voorkomt zo de macht van een van de staten over de andere.

15 jaar en een beetje

Ruud Houdijk

22 mei 1985. Op de Rijksuniversiteit Leiden wordt beschuit met muisjes geserveerd. De vakgroep Bestuurskunde, zelf amper uit de luiers, mag zich verheugen in een nakomeling. Het nieuwe kindje luistert naar de naam *Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden*, roepnaam B.I.L.! Een volbloed studievereniging. 15 jaar later, voorjaar 2000, is het "vader" Van Braam¹, die op het verjaardagsfeestje van de B.I.L., zijn toehoorders terugvoert naar het prille begin van de bestuurskunde in Leiden. Nadat Van Braam zijn glas heeft geheven op de B.I.L., is het de beurt aan een andere vader om zijn zegje te doen. Paul 't Hart nam wel niet direct deel aan de oprichting van de B.I.L., maar is toch al zolang betrokken, dat hij gerust een pleegvader genoemd kan worden. Het is echter als vader van een tweeling, dat hij op dit verjaardagsfeestje het meeste opzien baart. Met een van zijn dochttertjes op de arm vertelt 't Hart over de "puberende" B.I.L.

het volgende lustrum, jaargang 15 te boek zal staan als een van de betere perioden.

Nineteen eighty-seven

Een greep uit 15 jaargangen: jaargang 2. Wat hield de bestuurskundigen-in-

Onderzoek Team. Een foto van een jonge drs.(!!) 't Hart siert de voorkant van één van de nummers. De toekomst van de bestuurskunde spookte in 1987 door de gedachten van velen. Zal bestuurskunde zijn identiteit vinden? Zal bestuurskunde verworden tot een "universitaire managementleer" of zal ze zich verder ontwikkelen? Ook het wereldnieuws vond zo zijn weg naar de BB. Het *Heizeldrama* in België en *Irangate* werden nog eens uitgebreid door de redacteurs en gastschrijvers onder de loep genomen. 1987 was ook het jaar dat de B.I.L. op excursie ging naar iets wat nu, anno 2000, wel heel letterlijk geschiedenis is: de Berlijnse Muur. Uit het verslag in de BB wordt duidelijk, dat men zeer onder de indruk was van het, destijds nog strak gesloten, IJzeren Gordijn.

15 jaar Bestuurskunde en 15 jaar B.I.L. betekent evenzoveel jaargangen Bestuurskundige Berichten. Met de B.I.L. is ook Bestuurskundige Berichten aan het puberen. Zoals Van Braam en 't Hart dit voorjaar terugblikten op de geschiedenis van de B.I.L., is het nu tijd voor een terugblik op 15 jaargangen *BeeBee*.

15 jaar, 15 jasjes

Het zal de studenten, die al wat langer de BB ontvangen, al wel zijn opgevallen: regelmatig wordt de BB in een nieuw jasje gestoken. Elke nieuwe hoofdredacteur nam zo zijn eigen jasje mee en ook inhoudelijk veranderde er over de jaren aardig wat. Zij die de BB al die jaren hebben mogen meemaken, getuigen van de ups en downs die het tijdschrift heeft gehad. Laten we hopen dat, bij

de "puberende" B.I.L.

opleiding in 1987 zoal bezig? Opvallend is de hoeveelheid ruimte die Paul 't Hart inneemt. Zeer prominent is hij aanwezig met meerdere artikelen over de activiteiten van het Crisis

Verandering?

Ondanks de diversiteit aan onderwerpen, die de redacteuren in 15 jaar hebben aangestipt en de vele jasjes waarin de BB over de jaren werd gestoken, is er toch ook sprake van continuïteit. Telkens weer hebben fanatieke studenten en daarnaast ook docenten en andere gastschrijvers, zich ingezet om een BB van de drukpers te laten rollen. De Bestuurs-

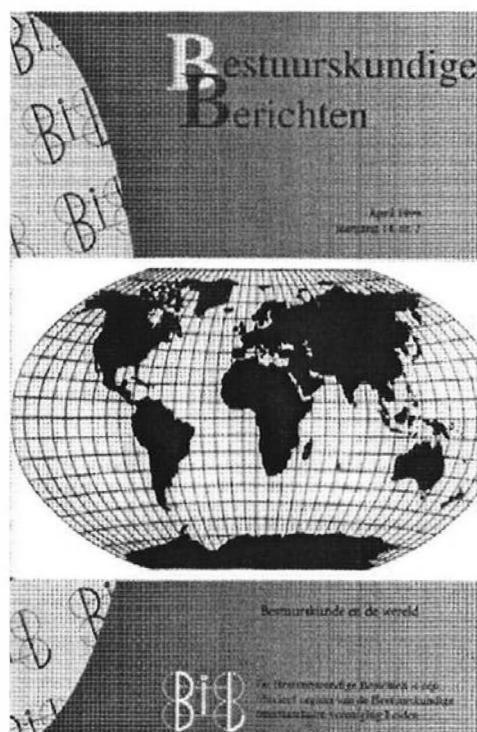
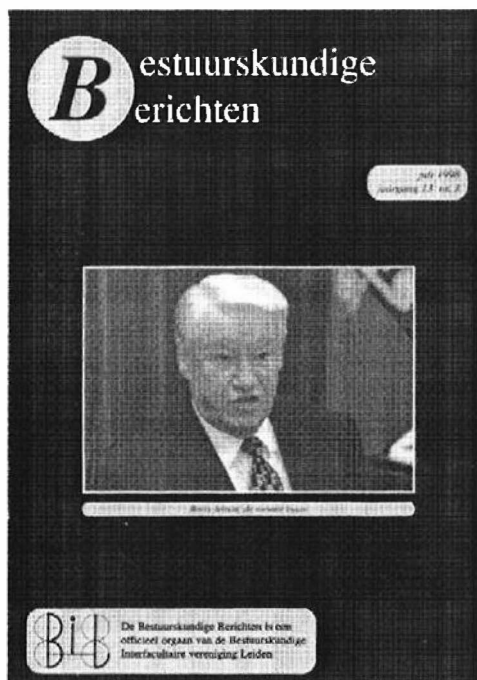
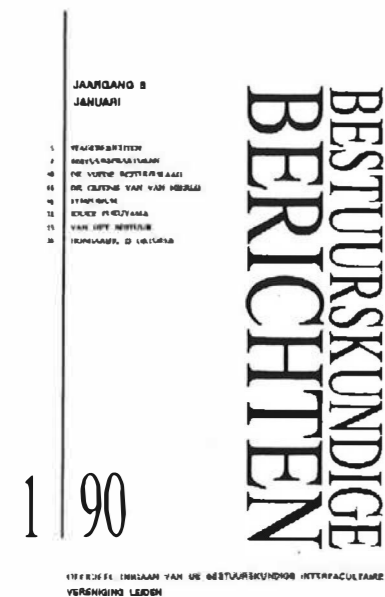
kundige Berichten zijn in stand gebleven, om uit te groeien tot een 15 jarige "puber". Na 15 jaar veranderingen en continuïteit is de jongste ontwikkeling binnen de BB de *BB-internetsite*³.

Bovenstaande terugblik is beperkt. In de volgende BB hopen we medewerkers van het departement Bestuurskunde aan het woord te laten over

hun ervaringen gedurende 15 jaar bestuurskunde in Leiden en 15 jaar B.I.L.!

¹ Professor dr. A. van Braam is de beschermheer van de B.I.L. en emerites hoogleraar bestuurskunde.

² De homepage van Bestuurskundige Berichten is te bereiken via een link op de B.I.L.-site <http://welcome.to/bil>.

Opinie

Vrijheid + Gelijkheid = Broederschap

Gerrold Verhoeks

Bij het tot nu toe gevoerde debat over inburgering van allochtonen valt het op dat er vaak te gemakkelijk voorbij wordt gegaan aan de culturele superioriteit van de Westerse samenleving. Veel mensen deinzen er voor terug om deze superioriteit te erkennen en willen dit gegeven dan ook niet als uitgangspunt nemen voor de discussie omtrent inburgering. Terwijl dit uitgangspunt perspectieven opent voor een inburgering van allochtonen, die zowel voor de autochtone als allochtone bevolking een bevredigend resultaat kan hebben.

De begrafenis van van Mierlo en Pronk en het nemen van onze verantwoordelijkheid

In het onderstaande artikel zal ik de begrippen integratie en inburgering door elkaar heen gebruiken. Vaak wordt inburgering gezien als een activiteit die door de allochtoon alleen dient te geschieden. Dit is echter maar ten dele waar. Inburgering vraagt weliswaar geen aanpassing van de autochtoon. Maar de autochtoon moet wel de allochtoon helpen bij het aanpassen aan een voor

hem vreemde samenleving. Wil er sprake zijn van succesvolle integratie dan is er automatisch ook sprake van een wisselwerking tussen allochtoon en autochtoon. Ik pleit hier, voor alle duidelijkheid, niet voor een streven naar een multiculturele samenleving, waar iedereen wat van elkaar overneemt. De autochtone Nederlander hoeft wat mij betreft niets over te nemen van de allochtone gebruiken. Het multiculturele ideaal van de van Mierlo's en Pronks heeft gefaald en moet diep begraven worden om er nooit meer mee geconfronteerd te hoeven worden. Dit wil echter niet zeggen dat elke burger niet de plicht heeft zijn allochtone buurman te helpen zijn weg te vinden in de Nederlandse samenleving. Van deze plicht zijn echter veel mensen zich niet bewust of willen dat niet zijn. Hoe kunnen we over tien jaar klagen dat half Nederland geen Nederlands spreekt, als we nooit geprobeerd hebben een gesprek te beginnen met onze allochtone buurman? Natuurlijk is dit simplistisch gesteld. Het geeft ech-

ter aan dat veel mensen allerlei problemen voorzien omtrent de niet geslaagde inburgering, terwijl zij zelf nooit iets gedaan hebben om deze inburgering te doen slagen. We vinden allemaal dat een Turk snel Ne-

Met zijn allen de schouders er onderzetten

derlands moet leren, maar we zijn geen van allen bereid om hem ook maar het meest simpele woord te leren schrijven. We moeten af van het inburgerings-denken dat de lasten bij de allochtonen legt en de lusten bij de autochtone Nederlander. We moeten beseffen dat wij een groot deel van de allochtone bevolking naar Nederland gehaald hebben toen we ze nodig hadden. Het kan niet zo zijn dat

onze verantwoordelijkheid nu ophoudt te bestaan. Het is alleen al vanuit eigen belang noodzakelijk dat wij de allochtone bevolking helpen bij het inburgeringsproces.

Driemaal integratie

Hierboven heb ik opgemerkt dat het voor een succesvolle integratie noodzakelijk is dat we er met z'n allen de komende jaren de schouders onderzetten. Ik zal nu, in de rest van het artikel ingaan op de vraag welke vorm de inburgering mijns inziens dient aan te nemen en hoe deze kan slagen. Van belang is dan dat we integratie op drie niveaus onderscheiden. Allereerst is er de inburgering op *sociaal-economisch* terrein. We kunnen denken aan de bereidheid van de allochtoon tot het leveren van arbeid, en daar onlosmakelijk mee verbonden het aanbieden van banen aan de allochtone bevolking. Hierzien we dus ook duidelijk weer de wisselwerking tussen allochtone en autochtone bevolking. Zolang veel allochtone werknemers gediscrimineerd worden bij het zoeken naar een baan, kunnen wij de allochtonen toch geen luiheid verwijten op basis van hun gemiddeld hogere werkloosheidscijfers.

Vervolgens kan men spreken over *culturele* inburgering. Het gaat hier voornamelijk om het overnemen van gewoonten en gebruiken. Ook het leren van de taal kan men hier onder rekenen. Als laatste moet de *politieke* inburgering genoemd worden. Het gaat hier om het verkrijgen van politieke rechten als het stemrecht en het vervullen van de burgerplichten. De drie niveaus zijn onderling nauw

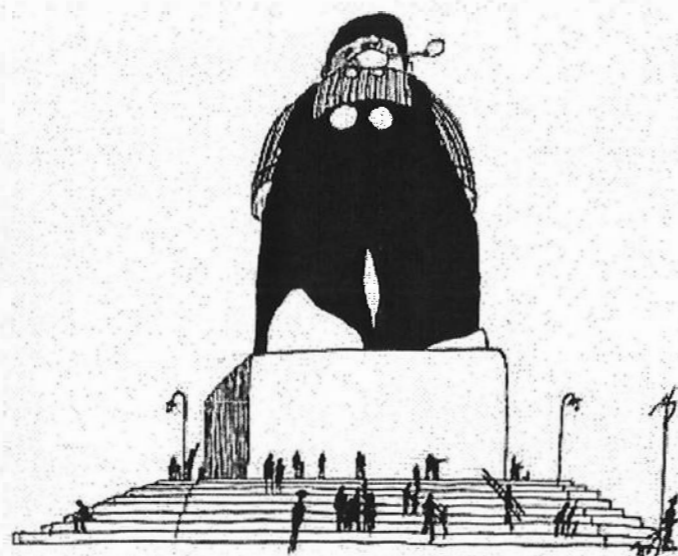
met elkaar verbonden. Ik zal hier een voorbeeld van geven. Als een Turk een goede baan heeft bij een verhuisbedrijf en merkt dat hij van waarde is voor het bedrijf dan zal dit een positieve invloed hebben op zijn culturele integratie. De Turk ontmoet veel mensen en het is noodzakelijk dat hij Nederlands spreekt om zich bij deze

aan het begin van een lang proces

mensen verstaanbaar te maken. Omdat hij bij veel verschillende Nederlanders komt, zal hij de Nederlandse cultuur leren begrijpen. Als een Turk daarentegen jarenlang werkloos thuis zit, hoeven we ook niet veel hoop

te koesteren op een succesvolle integratie op cultureel gebied, simpelweg omdat er geen sprake is van enige sociaal economische integratie. We zien dus dat sociaal economische integratie een positieve werking heeft op de culturele integratie. De lijn doortrekkend kunnen we vervolgens stellen dat de culturele integratie invloed heeft op de politieke inburgering. Als een autochtoon de Nederlandse cultuur begrijpt en zijn weg daarin leert vinden, dan is de volgende stap een politiek bewustzijn dat uitmondt in het gebruik maken van zijn politieke rechten.

De drie niveaus beïnvloeden elkaar en zijn voor een groot deel van de gevallen hiërarchisch gerangschikt. Deze hiërarchie gaat echter niet altijd op en is van minder belang dan het gegeven van de wederzijdse beïnvloeding. Ik wil twee van de drie niveaus eruit lichten om te beschrijven

hoe de integratie daar vorm dient te krijgen en waarom op die manier. Ik zal zowel het niveau van sociaal-economische integratie als die van de culturele integratie voor het voetlicht halen. De politieke integratie zal ik hier niet bespreken, omdat die mijns inziens voor een groot deel de voltooiing van een succesvolle integratie is, terwijl we nog maar aan het begin staan van een lang proces. Ik zal beginnen met de bespreking van de culturele integratie aan de hand van de superioriteit van onze Westerse cultuur. Ik begin hiermee omdat zo de grenzen die de vorm en manier van inburgering aangeven duidelijk kunnen worden. Vervolgens zal aangetoond worden dat sociaal economische integratie, maar ook gelijkstelling, van het grootste belang is voor het welslagen van het inburgeringsproces.

Westerse culturele superioriteit

Dat onze Westerse cultuur superieur is aan welke andere cultuur dan ook zal ik proberen aan te tonen. Onze samenleving in de meest brede zin van het woord is gefundeerd op vijf cruciale ordeningsprincipes. Deze ordeningsprincipes geven de relaties tussen de verschillende actoren in de samenleving weer. De ordeningsprincipes zijn:

- De scheiding tussen kerk en staat.
- De vrije markt in het economisch verkeer.
- Het non-discriminatie beginsel.
- De consensusgerichtheid (bij de besluitvorming).
- De vrijheid van meningsuiting.

Op het eerste gezicht lijken de principes niet veel met elkaar te maken te hebben. Toch is dit wel het geval. Ze geven namelijk aan hoe mensen en actoren met elkaar om (dienen te) gaan in een samenleving als de onze. Zo is de relatie tussen bedrijven gestoeld op het vrije marktdenken. De relatie tussen burgers onderling is ge-

baseerd op het respecteren van elkaar's mening zonder onderscheid te maken op basis van ras, godsdienst of overtuiging.

Mooi deze ordeningsprincipes, maar waarom maken deze onze samenle-

cultuur-relativisme gevaarlijk

ving superieur? We moeten dan eerst de vraag beantwoorden of er ook samenlevingen zijn die niet voldoen aan deze principes. De vraag stellen is bijna even gênant als hem beantwoorden. Maar wat wel opvalt is dat veel allochtonen uit landen komen waar deze principes met voeten worden getreden. Laten we dit even ophouden en nu terugkomen op de vraag waarom een dergelijke samenleving superieur is. Wel, een samenleving die gestoeld is op de bovenstaande vijf principes kan men naar waarheid een "vrije samenleving" noemen. Een samenleving waar vrijheid hoog in het vaandel staat, opent ook de weg naar gelijkheid. Deze beide idealen, waar vele filosofen eeuwen over hebben nagedacht, zijn in de Westerse samenleving het verst gerealiseerd. Deze realisatie is een proces van eeuwen

geweest. De hedendaagse samenleving is geworteld in de christelijk-humanistische traditie met een vleugje verlichtingsdenken eroverheen. Door de macht van zowel de kerk als de staat in te perken kwam er steeds meer vrijheid voor het individu. De verkregen vrijheid maakte de toch al tolerante Nederlander nog toleranter. De verkregen vrijheid zorgde er ook voor dat de ongelijkheid afnam. Iedereen mocht zijn mening geven en nog belangrijker, welke mening hij ook verkondigde hij mocht er niet om gediscrimineerd worden. Dit streven naar vrijheid en gelijkheid drong ook door in de besluitvorming. Het is beter dat 99% van de mensen een besluit redelijk vindt dan dat 51% een besluit heel goed vindt. Door de bovenstaande ontwikkelingen is onze samenleving te kenschetsen als een stabiele vrije democratie.

Op zo'n samenleving mogen, nee moeten we trots zijn. Over geen van de vijf basisprincipes valt dan ook te onderhandelen. Het bovenstaande was redelijk chauvinistisch en u kunt zich afvragen wat wij eraan hebben in het minderhedendebat.

Een vrije samenleving biedt speelruimte. Zoals de Nederlanders onderling veel van elkaar accepteren zo moeten wij dat ook doen ten opzichte van de allochtonen. Dit houdt dus in dat veel cultuuruitingen van de allochtonen kunnen blijven bestaan, wanneer daar behoefte aan is. In samenlevingen waar de vijf ordeningsprincipes ver te zoeken zijn, zal men ook deze speelruimte niet vinden. In fundamentalistische landen zullen maar weinig verschillende soorten mensen zich thuis kunnen voelen, terwijl in Nederland bijna alle soorten mensen zich thuis moeten kunnen voelen. Geeft een dergelijk gegeven al niet de superioriteit van onze cultuur aan?

Een belangrijke opmerking is echter nog wel op zijn plaats. Wat men heeft waardeert men niet meer of "het be-

zit van de zaak is het einde van het vermaak". Nederland is niet trots op zijn samenleving. Nederland doet namelijk al een tijdje aan cultuurrelativisme. Dit is echter zeer gevaarlijk en zal in de toekomst alleen nog maar gevaarlijker worden. Zoals ik reeds zei, is er over de vijf ordeningsprincipes niet te onderhandelen. Ook heb ik gezegd dat veel allochtonen uit landen komen waar deze principes nog niet zijn doorgedrongen. Zij zijn dus op z'n zachtst gezegd deze principes niet gewend. Zij zullen deze moeten leren. Er is echter ook een deel dat deze principes bewust niet wil leren. Zij komen vaak uit moslimfundamentalistische hoek. Het grote verschil met de Nederlander is dat een dergelijke "fundamentalist" wel door het vuur gaat voor zijn cultuur. Kortom het woord cultuurrelativisme is hem vreemd. Wij moeten oppassen voor dergelijke fundamentalisten, omdat wij als het er op aan komt onze cultuur echt niet kwijt willen. Laten we dan allereerst dat vunzige cultuurrelativisme van ons afschudden. En vervolgens hard optreden tegen mensen die handelen in strijd met de grondprincipes van de vrije samenleving. Dit is ook in het voordeel van vele allochtonen, omdat ook zij het soort samenleving dat de fundamentalist voor ogen heeft, niet wensen.

Aldus hebben we aangegeven hoe de integratie op cultureel vlak kan verlopen. De vrije samenleving is onaan-tastbaar. Er mag niet gehandeld worden in strijd met welke van de ordeningsprincipes dan ook. De principes die de vrije samenleving vorm geven creëren echter ook speelruimte. Deze zorgt ervoor dat veel cultuuruitingen behouden kunnen blijven, indien de allochtoon dit wenst. Ik zie op cultureel gebied weinig problemen in de toekomst, mits wij de vrije samenleving met haar principes verdedigen tegen allerhande aanvallen van buitenaf en aan de andere kant

de allochtonen de speelruimte gunnen om zich uit en toch thuis te voelen. Alleen als dit lukt, hebben we aange-toond dat we in een vrije samenleving leven, die werkelijk superieur is.

"Het grote probleem"

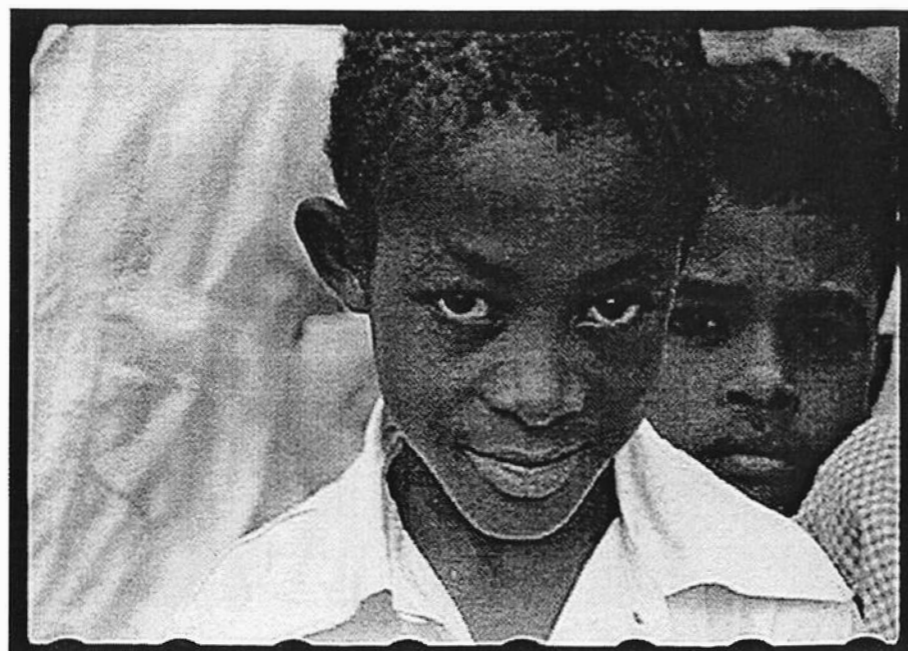
Onze samenleving biedt aldus voldoende speelruimte op cultureel vlak voor allochtonen om allerlei eigen cultuuruitingen te behouden. Er is echter een cultuuraspect dat extra aandacht vraagt. Dit is het leren van de Nederlandse taal. De taal leren van het gastland vormt de brug naar het

taal en onderwijs sleutels tot succes

begrijpen van de cultuur van het gastland, maar ook het middel tot een succesvolle sociaal-economische integratie. Naast het leren van de taal is het volgen van onderwijs van het grootste belang. Het grote struikelblok, dat een succesvolle integratie verhindert

is de sociaal economische ongelijkheid. Nog steeds zijn de sociaal economische condities van allochtonen per definitie slechter dan die van de autochtonen.

De culturele integratie kunnen we bijna laten verlopen zonder in te grijpen. Een samenleving als de onze biedt zoveel speelruimte, maar heeft ook zulke duidelijke grenzen dat het proces van integratie zich bijna vanzelf wel binnen deze speelruimte met zijn grenzen moet afspelen. We kunnen echter niet hetzelfde stellen voor de sociaal economische integratie. Hier zullen zowel de autochtone als de allochtone bevolking de komende jaren de mouwen op moeten stropen. Is bij culturele integratie vrijheid het toverwoord, bij sociaal economische integratie is dit gelijkheid. Vrijheid of speelruimte ligt "automatisch" opgesloten in onze samenleving. We moeten alleen maar de allochtone bevolking hiervan laten meeprofiten. Dit is voor het grootste deel een passief proces. Zoals wij onze autochtone buurman respecteren in al zijn gedragingen, zo moeten wij ons ook opstellen ten opzichte van de allochtoon. Gelijkheid, het toverwoord bij de so-

ciaal economische integratie, ligt maar ten dele opgesloten in onze samenleving. Daarnaast is het geen kwestie van meeprofiten, maar van actief bevorderen.

De sociaal economische integratie is zowel noodzakelijk als moeilijk. Noodzakelijk omdat deze vorm van integratie de andere twee beïnvloedt en vaak zelfs bovengeschiedt is aan de andere twee. Moeilijk omdat het veel vraagt van zowel de allochtone als de autochtone bevolking. De twee sleutels tot een toch nog succesvolle integratie zijn kennis van de taal en het volgen van goed onderwijs. Van de allochtonen mag verwacht worden dat zij de taal leren en het onderwijs hier ten lande volgen. Als zij dit weigeren moet er hard tegen dergelijke acties opgetreden worden. Van de autochtone bevolking en dan met name de Nederlandse regering mag aan de andere kant verwacht worden dat zij eindelijk eens gunstige randvoorwaarden scheidt. We zien veel scholen in de grote steden "verkleuren", met het gevolg dat ten eerste de kwaliteit van het onderwijs daalt en ten tweede de allochtone kinderen weinig meekrijgen van de Nederlandse cultuur, omdat de "witte kindertjes gevlucht" zijn naar de scho-

len in de buitenwijken. Dit is een voorbeeld van een situatie die, als deze langer voortduurt, een succesvolle integratie in zijn geheel onmogelijk maakt.

Van twee mensen mag je pas hetzelfde eisen als zij dezelfde uitgangspositie hebben gehad. Natuurlijk mogen wij op sociaal economisch terrein dezelfde prestaties verwachten van allochtonen als van autochtonen. Maar dan moeten ook beider uitgangsposities hetzelfde zijn geweest. Hier zijn we waar we wezen moeten. Reeds in de jeugd moeten de sociaal economische condities van Jan en Mohammed gelijk zijn. De komende jaren moet dan ook de nadruk liggen op het leren van de taal en het volgen van goed onderwijs. Deze gelijkheid begint dus aan de basis, bij het bijbrengen van de kwalificaties die bijvoorbeeld werkgevers eisen. De overheid moet afstappen van het beleid dat gelijkheid probeert te bevorderen op het moment dat het reeds te laat is, als er reeds veel allochtonen tussen wal en schip zijn geraakt. Maatregelen als de voorkeur geven bij een sollicitatie aan een allochtoon bij gelijke mate van geschiktheid werken niet. Het autochtone deel van Nederland ergert zich

eraan, omdat ze zich gediscrimineerd voelen in "eigen land". Het allochtone deel heeft er niets aan, omdat de sociaal economische condities niet verbeterd worden.

Het belang van de culturele sleutels taal en onderwijs voor een succesvolle sociaal economische integratie kan niet genoeg benadrukt worden. Van de overheid mag verwacht worden dat de mogelijkheden tot het leren van de Nederlandse taal en het volgen van goed onderwijs voor iedereen voldoende aanwezig zijn. Van zowel de autochtone als de allochtone bevolking mag verwacht worden dat zij hier hun verantwoordelijkheid in nemen. Dan alleen kan over twintig jaar economisch hetzelfde van de allochtoon verwacht worden, maar kan hij ook hetzelfde beloond worden.

Vrijheid, gelijkheid en broederschap. De oude leuze dient bijgesteld te worden. Vrijheid hebben we en moeten we behouden, gelijkheid moeten we bevorderen, om broederschap, het cement van de samenleving, het teken van een succesvolle integratie, te verkrijgen.

Vrijheid + Gelijkheid = Broederschap.

Gastcollege 25 september 14:00-15:00

Staatssecretaris drs. W.J. Bos
van Financiën

houd de B.I.L.-posters in de gaten

Grote handen, een kaal hoofd en een bromstem

Gerrold Verhoeks

Bij Peter komen nooit vriendjes thuis spelen, want Peters vader heet Sander en Peters moeder Piet. Niemand van zijn vriendjes weet het en niemand mag het ook weten. Peter heeft nooit begrepen waarom hij geen moeder heeft zoals alle andere kinderen. Een moeder met lang haar, een moeder zonder zo'n bromstem. Een gewone moeder! Maar nee, zijn moeder heet Piet, heeft grote handen, een bromstem en een kaal hoofd. Waarom?

Omdat enkele zieke geesten zo'n tien jaar terug op het idee gekomen zijn om homoseksuelen te laten trouwen

waar men mee omgaat wordt men mee besmet

en kinderen als Peter te laten adopteren. Omdat ze dachten wijzer te zijn dan de natuur. Want wees nu eerlijk als God, Moeder Natuur of Darwin gewild hadden dat homo's kinderen op zouden gaan voeden, dan hadden ze er toch ook wel voor gezorgd dat ze ze konden krijgen. Maar nee, dat is een onvolkomenheid der natuur, die wij als mensen wel even uit de weg zullen helpen. Jammer voor je Peter. Het is ook best leuk om door een moeder met grote handen en een kaal hoofd onder de wol gestopt te worden terwijl je haar zachtjes boven je hoofd slaaptjes hoort brommen.

Zoveel mogelijk vrijheid voor het individu. Ook voor het kind. Het kind moet euthanasie kunnen plegen, want hij heeft reeds een gefundeerde mening over een dergelijke hekele ethische kwestie. Maar waarom is aan Peter nooit gevraagd of hij het wel leuk zou vinden als een kale brombeer met de thee op hem wacht als hij uit school komt? Waarom moet Peter zonder morren accepteren dat de kans dat hij later ook homoseksueel wordt veel groter is dan van zijn leeftijdgenootjes? Immers waar men mee omgaat wordt men mee besmet.

Maar u zegt: "Zo'n homogezin komt nu nog een beetje vreemd over, maar over vijftig jaar is het heel normaal om lopend tussen vader Sander en moeder Piet de zaterdagmiddag winkelend door te brengen in de Kalverstraat". Ik moet u gelijk geven wat betreft dit scenario. Alleen jammer voor de kinderen, zoals Peter, die geacht worden mee te werken aan een dergelijk experiment terwijl half Nederland nog z'n nek omdraait

als ze een dergelijk homogezin al likkend aan een ijsje door de plaatselijke winkelstraat zien stampen. De kinderen die geadopteerd worden in de eerste vijftig jaar zijn de pioniers, de voortrekkers. Wees er maar blij mee Peter! Het is voor een goede zaak! Omdat jij al tien jaar elke avond in plaats van een lieve zachte nacht-

zoen een krassende stoppelbaard langs je wang voelt vegen, hebben straks alle mensen, ook homoseksuelen, de kans om incest te plegen.

Oprichting Europese Studievereniging?

Jan-Jaapvan Halem

Vanuit mijn functie als commissaris Acquisitie & Promotie bij de B.I.L. werd mij de mogelijkheid geboden een keer mee te gaan naar het Landelijke Overlegorgaan Bestuurskundeverenigingen (LOB). In dit LOB zijn alle studieverenigingen voor Bestuurskunde in Nederland verenigd. Toen de functie van voorzitter daar vacant kwam, heb ik gesolliciteerd en werd tot mijn enthousiasme uitgekozen. Gelukkig hoefde dit niet ten koste te gaan van mijn activiteiten bij de B.I.L., omdat de functie niet zoveel om het lijf heeft.

Samen met mijn bestuursgenoten in Leiden, kwam ik op het idee om meer van mijn voorzitterschap van het LOB gaan proberen te maken, dan het tot dan toe was. Het maken van een website en een poging wagen om Europese contacten te leggen waren de kernpunten van dit plannetje. Gelukkig was de Vereniging voor Bestuurskunde al bezig de website www.bestuurskunde.nl vorm te geven en vinden zij het leuk als hier ook

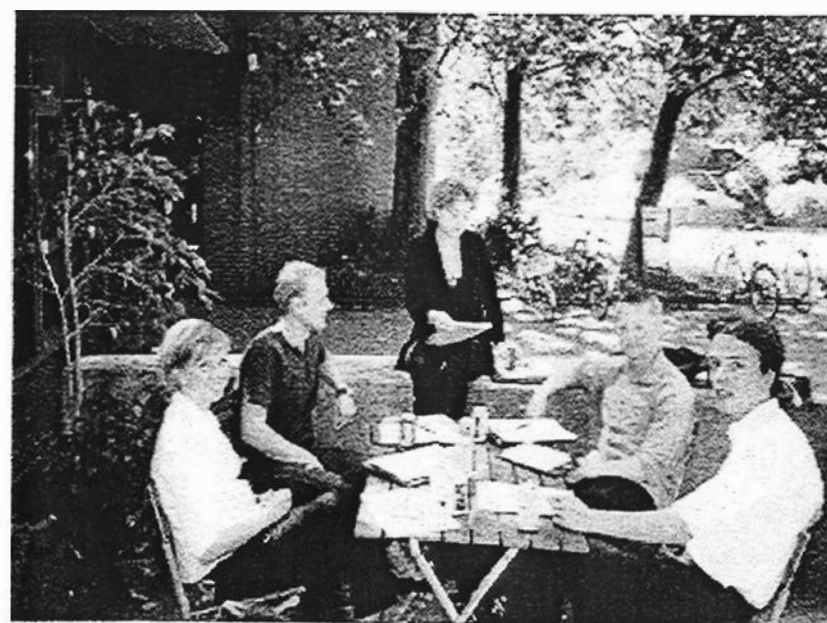
een studentsite onder komt te hangen. Dit gaat in de aankomende maanden plaatsvinden. Ideeën voor op deze site zijn uittreksels van alle aangesloten verenigingen, een landelijke activiteitenkalender, maar ook verslagen van vergaderingen en links naar de verschillende studieverenigingen in Nederland. Maar dit alles is niet de reden voor dit stukje.

Tegelijkertijd zijn we bezig gegaan

mogelijkheden te onderzoeken voor een Europese studievereniging voor Bestuurskundigen. Dit is aardig ambitieus en daarom kan ik ook al bij

aardig ambitieus

voorbaat stellen dat dit –als het gaat slagen– een project van meerdere jaren gaat worden om het überhaupt op te kunnen zetten. Uit de eerste contacten met internationale organisatie voor *Public Administration* bleek dat er interesse is van deze organisaties in contacten met studenten. Met name op het specifieke gebied van de bestuurskunde zijn wij geen studentenorganisaties tegengekomen. Al snel werd mij aangeraden een keer een internationaal congres te bezoeken. Bologna, Glasgow en Hamburg werden genoemd. Allemaal heel aardig natuurlijk, maar daar moet dan wel iets meer uit slepen zijn dan alleen een leuke reis. Door het Thematisch Netwerk van Bestuurskunde in Europa, kreeg ik plots de beschikking over veel contacten in heel Eu-

ropa en het leek mij een goed plan met een aantal studenten vanuit heel Europa bij elkaar te komen om de haalbaarheid van het Nederlandse plan te bespreken. De conferentie van het Thematisch Netwerk in Hamburg was daar een mooie aanleiding voor. Toen ons ook nog aangeboden werd dat de reis voor ons betaald zou worden, vond ik mijzelf plotseling bezig aan het opstellen van een agenda voor de 9de en 10de juni van dit jaar. Twee Denen, een Italiaan, een Noor en een Zweedse waren de enige die op zo een korte termijn reageerde. Dit alles speelt zich namelijk af tussen maart en juni van dit jaar.

Zo stapte ik op 8 juni samen met de voorzitter van het Thematisch Netwerk, professor Toonen en Frits Van der Meer in een KLM-toestel richting Hamburg. Met nog een Ier stapte wij daar in een taxi richting stadscentrum. Voor de studenten waren kamers geboekt in een apart hotel, zodat ik plotseling afgezet werd bij een 'aardig' hotel. Gelukkig was je zo in het centrum en kon ik nog even snel nette schoenen halen. Deze was ik vergeten en degene die ik van Joost geleend hadden waren wel wat klein. Met de goedkoopste die ik kon vinden terug naar hotel Bellmoor om me daar nog even voor te bereiden op de volgende twee dagen.

Strak in het pak bezocht ik de volgende middag de openingssessie waar ik de anderen zou treffen. Natuurlijk was Marco –de Italiaan- nog strakker in het pak, maar de Scandinaviër waren meer op een weekendje uit. Dat ontlokte ons om ook het één en ander over onze stoel te hangen, toen we op een terrasje neerstreken om elkaar eens wat rustiger te leren kennen. Omdat we maar twee dagen hadden stelde ik al snel voor om toch maar een agenda te gaan afhandelen, met als doel de volgende dag in de slotsessie het The-

matisch Netwerk een kort presentatie van onze plannen te geven. Nu waren de anderen daar op zijn zachtst gezegd ook wel voor in. In de discussie bleek dat iedereen gemotiveerd en goed voorbereid naar Hamburg was gekomen. De resultaten van anderhalve dag brainstormen zijn te vinden op de amateuristische website van Nederlandse komaf: <http://welcome.to/easpa>. In eerste instantie moeten we er eerst voor zorgen dat we werkelijk Europees worden en dus van zoveel mogelijk landen afgevaardigden hebben. Naast dat zijn er nog vele en vele andere zaken waar we rekening mee moeten houden, maar het voert te ver om die hier

met prof. Toonen en dr. van der Meer naar Ham- burg

te behandelen. Het is wel aardig om plotseling een discussie te houden over hoe we een organisatie moeten institutionaliseren, over een roulerend voorzitterschap en over de meerwaarde van de EASPA ten opzichte van andere vergelijkbare organisaties. In de aankomende periode gaan we eerst maar eens verder met deze 1^e fase van brainstormen. De go-now-go beslissing kan dan ook pas vallen als we meer echt Europees-breed draagvlak hebben. Dat is een traag, doch interessant proces.

Na de –enige- PowerPointpresentatie tijdens de eindsessie voor een wel echt compleet Europese groep, hoefden we gelukkig nog niet meteen terug. Al tijdens het brainstormen kwa-

men we erop uit dat één van de belangrijkste doelen van onze initiatief moet worden, het bieden van een mogelijkheid aan studenten bestuurskunde is om internationale ervaring op te doen. Hoe kan dat ook beter dan samen door een stad te slenteren, je te verbazen over een soort 'love-parade' die ze in Hamburg de 'Technic-Parade' noemen, en vervolgens uren te gaan zitten eten op een drijvend restaurant in het centrum. Ja, ik heb me wel vermaakt. In de toekomst hopen we dit soort congressen voor alle geïnteresseerden te organiseren, bijvoorbeeld elk jaar in de culturele hoofdstad van Europa bijvoorbeeld.

Imagine yourself at a week long international meeting in Amsterdam. You and three hundred other students from all over the world are given roles as delegates in a simulated United Nations conference. You could be representing the United Kingdom in the Security Council, dealing with an international crisis, which requires a quick solution, You may be a delegate of Amnesty International, attempting to increase the role of non-governmental organisations in the United Nations through effective lobbying and debating.

The United Nations International Student Conference of Amsterdam (UNISCA) is a UN simulation project. The culminating highlight of this project is a week-long UN simulation conference in Amsterdam from the 13th until the 18th of November, 2000. UNISCA is an international, interdisciplinary university course.

Every year UNISCA has a special theme to link the different forums together. This year's central theme is Globalisation.

Participating in UNISCA is valued at 7 Dutch study credits, or 10 ECT (European Credit Transfer System). Registration is still open.

For more information please check our web page www.unisca.org. For a registration booklet, please send us an e-mail at unisca@pscw.uva.nl.

Van 'ancien' naar 'nouveau'

Ruud Houdijk

*"De redactie daagt u uit te reageren op dit stuk. In het volgende nummer zal de auteur de discussie aangaan en uw reacties onder de loep nemen, aan de hand waarvan tevens getracht zal worden een karakterisering te geven van een mogelijk 'nouveau regime'."*¹ Met deze woorden werd U, de lezer, in het vorige nummer van Bestuurskundige Berichten de handschoen in het gezicht geworpen. Het spijt mij ten zeerste dat niemand de uitdaging heeft aangenomen. De handschoen is onberoerd gebleven. Wees echter niet bevreesd (of misschien juist wel): bij deze raap ik de handschoen weer op en schets ik mijn eigen visie op de toekomst van de Nederlandse politiek.

In het vorige nummer signaleerde ik een aantal ontwikkelingen, die het aanzicht van de Nederlandse samenleving veranderen. *Verplaatsing* en *fragmentering* waren twee van die ontwikkelingen. Verplaatsing van de macht geschiedt door het toenemende belang van de Europese Unie, fragmentering van de samenleving door de toepassing van ICT. Deze ontwikkelingen in ogenschouw nemende, concludeerde ik dat de institutionele politiek door de tijd dreigt te worden ingehaald en tot een 'ancien regime' zal verworden. Deze conclusie werpt veel vragen op. Als de Haagse politiek niet meer de spil van de samenleving vormt en de institutionele politiek niet meer het belangrijkste ordenend principe, wat komt er dan voor in de plaats? Hoe wordt er sturing gegeven aan een gefragmenteerde samenleving? Gaat de nationale staat verloren? Hoe ziet het 'nouveau regime' er uit? In dit artikel zal ik trachten een antwoord op deze vragen te vinden. Om structuur aan te brengen in de chaos van vragen, zal ik eerst beschrijven hoe,

volgens mijns inziens, de burger er in het 'nouveau regime' uitziet. De burgers vormen immers de bouwstenen van de samenleving. Aan de hand van de bouwstenen kan ik een beeld van de samenleving schetsen. De laatste

individualisme viert hoogtij

stap bestaat uit een poging te achterhalen hoe er sturing kan worden gegeven aan de nieuwe samenleving en door wie.

Mensbeeld en samenleving
Individualisme viert hoogtij in de westerse samenlevingen. Door de mogelijkheden van ICT wint de burger aan onafhankelijkheid. Men kan kiezen waaraan men wil deelnemen en in welk land. Politiek bedrijven doet de burger niet meer via de gevestigde instituties en de bestaande kanalen,

maar via nieuwe belangengroeperingen, die spontaan ontstaan. De burger verliest echter de zekerheid van het oude en vaste. Met het vervagen van de nationale grenzen, vanwege de europeanisering, zal de burger juist proberen haar eigen (deel)identiteit te behouden. De nieuwe burger is onafhankelijk, maar zelfbewust betref-

fende haar eigen identiteit. De zojuist geschetste burgers vormen een samenleving, zij het een nieuw soort samenleving. De zogenaamde "netwerk-samenleving", die wordt gekenmerkt door flexibiliteit en vrijblijvendheid.

Sturing

Door de grote dynamiek en flexibiliteit wordt de samenleving onoverzichtelijker en complexer. Sturing geven aan het amorphe geheel van zich ontwikkelende netwerken en relaties wordt moeilijker. Een top-down aanpak, zoals de institutionele politiek hanteert, is niet meer toereikend. Doordat de greep van de huidige machthebbers op de samenleving verzwakt, ontstaat er een machtsvacuüm. Geen van de bestaande belangengroeperingen zal in staat zijn dat vacuüm op te vullen.

Ook sturing vanuit Brussel zal allengs moeilijker worden. Een gefragmenteerde samenleving kan moeilijk vanuit één punt bestuurd worden en bovendien zullen de burgers zich vanuit hun hervonden deelidentiteiten (en misschien zelfs vanuit nationalisme) verzetten tegen het centrale gezag in Brussel.

Van 'ancien' naar 'nouveau'

Ik ben nu op een punt aanbeland, waar ik terug moet keren naar de centrale vragen, om ze aan de hand van het bovenstaande te beantwoorden. Zelfregulering binnen netwerken lijkt een mogelijke opvolger van de huidige regulering door de institutionele politiek. Probleem hierbij is echter, dat zelfregulering té vrijblijvend is. Binnen de internetwereld bijvoorbeeld, waar getracht wordt op deze wijze regels tot stand te brengen, wil het niet erg vlotten. Een dwingende groepering of instantie zou met een stok achter de deur de garantie voor een goede afloop kunnen geven. Waar vinden we een dergelijke instantie, die

beschikt over genoeg gezag? Misschien is dit wel de positie, die de institutionele politiek moet proberen te veroveren. Zelfbewustzijn van de politici is dan wel vereist. Men moet realiseren, dat de institutionele poli-

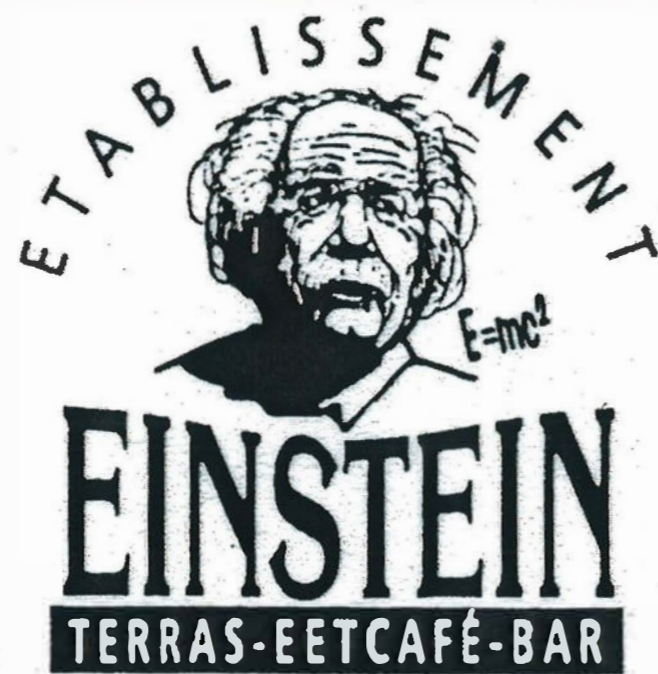
subsidiariteit verliest aan betekenis

tiek zelf ter discussie zal komen te staan door de ontwikkelingen binnen de samenleving. Alleen als de institutionele politiek bereid is zichzelf om te vormen tot een 'nouveau regime', zal zij voort kunnen blijven bestaan.

¹ Houdijk, R.M., "De Nederlandse institutionele politiek rot weg", *Bestuurskundige Berichten*, 2000, jaargang 15, nummer 2.

LUNCH • BORREL
RECEPTIES
DAGSCHOTELS
UNIEKE LIGGING

DAGELIJKS GEOPEND
VANAF 10.30 UUR
NIEUWE RIJN 19
TEL. 071-512 53 70

**Afstudeer-
en promotieborrels**

Gezocht: Redacteuren (m/v) Editors (m/v)

*Voor het verzorgen van de
Bestuurskundige Berichten
in het academisch jaar 2000 - 2001*

*Belangstelling? Bel 071 5273696, e-mail bil@fsw.leidenuniv.nl of
kom langs op kamer S.B03.*

voor een

stormachtige

CARRIÈRE

moet je

goed kunnen

SURFEN

www.capgemini.nl